

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת בלק תשע"ח

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

פרשת בלק

להם נביאים והם פרצו גדר עולם. והקשה הר"ר בונים מפרשיסחא אדרבה עתה יהי' להם פתחון פה שיאמרו מפני מה העמיד לישראל נביא אמת הוא מרע"ה והחזירם למוטב.

וסיפר ע"ז מעשה. כשבא פעם אחת לעיר ברלין להתרפאות מכאב עיניים. שהי' לו ר"ל. ופגע באיש אחד בשוק. ושאל אותו על הרופאים ואמר לו האיש הלז שנמצא פה רופא אחד שיכול לרפאות בשעה קלה ונקרא "ווינדער דאקטער" (רופא פלאי), נענה הרה"ק הנ"ל ואמר: באמת צריך להיות דרך איש הישראלי כשהוא חולה ר"ל שילך אל צדיק הדור שיבקש עליו רחמים, רק שהעולם נוהג ע"פ דרך הטבע. ולכן צריך ללכת לרופא. אמנם, ללכת אצל רופא פלאי כזה, שלא בדרך הטבע, עדיף היה לי לילך אל המגיד הקדוש ז"ל מקאזניץ. ועתה יהי' מתורצת הקושיא הנ"ל. כי זאת שהאומות לא היו מאמינים להאזנות והמופתים שעשה מרע"ה. הוא מחמת שאומרים שהכל ע"פ מקרה ח"ו. וע"פ הטבע. ולא מחמת שהוא איש אלקים. ולכן העמיד להם הקב"ה בלעם הרשע והוא יעשה הכל שלא ע"פ דרך הטבע כידוע. ובכל זאת היו מאמינים בו האומות ומעתה לא יהי' להם פתחון פה כי הקב"ה יאמר להם מפני מה האמתם בבלעם הרשע ולא האמתם במרע"ה כי בלעם הרשע עשה ג"כ שלא ע"פ דרך הטבע ואעפ"כ האמתם בו טוב הי' לכם להאמין במרע"ה.

(שיח שרפי קודש)

ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה כי עצום הוא ממני וכו' כי ידעתי את אשר תברך מברך ואשר תאר יואר (כב, ו)

יש להבין בפסוק זה. א. למה ביקש בלק מבלעם שיבא לקלל את ישראל ולא בקש ברכה לעצמו. ב. למה שינה את לשונו לומר "את אשר תברך מבורך ואשר תאר יואר" היה צריך לומר ואשר תאור "מואר" כמו "מבורך", או יאמר אשר תברך "יבורך" כמו "יואר".

מתרץ על זה ב"אור החיים הק"י (וכן הוא ב"כלי יקר"), וכתב "כי לעולם ברכת בלעם כברכת חמור", שבלעם לא היה לו שום כח לברך. רק לקלל יכול מצד היותו רע עין, ומצד מה שהיה יודע לכוון לרגע של זעם. ומי שבא אצלו לבקש ברכה, היה בלעם מסתכל במזלו שהרי היה גם קוסם, ובאם רואה שלפי מזלו עתיד הוא להתעשר ברכו ברכת עושר, והמתברך חשב שנתעשר מחמת ברכתו של בלעם. וזה גם מה שעשה לבלק כשברכו למלוך, שראה במזלו כך.

ובזה מיושב היטב, כיון שבלק הרי היה קוסם יותר מבלעם, וידע שבלעם "מבורך" רק לפי מזלו של אדם, לכן לא בקשו שיבא לברכו אלא שיבא לקלל, כיוון שכוחו של בלעם הוא רק בלקלל וכשמו כן הוא לשון של "בלע" וחורבן. וזהו אומרו "ואני ידעתי" שאני בלק מכיר את כוחותיך ש"את אשר תברך מבורך" – "מבורך" לשון עבר שהוא כבר מבורך עומד מפני מזלו ורק את – "אשר תאור יואר" "יואר" – לשון עתיד שבאמת כוחך הוא לקלל בלבד. (אור החיים הק"י וכלי יקר)

ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל (כב, כז)

אמר הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מה שהכה את האתון ולא קיללו, במדרש אמרו שאם היה מקלל את האתון לא היה בכוחו לקלל גם את ישראל. וכנראה שבדרך זו היה מאבד את כוחו. ומשום כך מקלו של אלישע לא הועיל, כי גיחו נסה זאת בדרך והחיה כלב מת וכיון שעשה פ"א פקע כוחו.

הגר"ר מרדכי בנעט זצ"ל רצה להשיב לאחד הכרת הטוב, ואמר לו שיקנה כרטיס הגרלה וכי הוא יזכה. הלך הלה וקנה. הקונה עשה בביתו הגרלה לראות אם באמת יזכה, ואכן יצא הכרטיס שלו. בהגרלה שהיתה אח"כ, לא זכה. ובא בטענה לר' מרדכי בנעט, ר' מרדכי אמר לו כי לא יתכן שלא זכה, וסיפר הלה מה שעשה שניסה את הגרלה בביתו וכי הצליח, אמר לו רמ"ב אם כן הפסדת בידים! אני התפללתי שיצא המספר שלך ובאמת יצא.

בפרשיות קרח חקת ובלק, יש בכל אחת מהן בשם הפרשה את האות ק', אבל בפרשת 'קרח' הק' בתחילה, ב'חקת' באמצע, וב'בלק' בסוף. אמר בזה הרה"ק רבי משה מראזוואדב זי"ע, הענין כי האות ק' רומזת על 'קדושה', (ראה שבת קה, א), ולכן, קרח שהתחיל את מחלוקתו באמרו "כי כל העדה כולם קדושים", לכן האות ק' היא בראשית שם הפרשה. פרשת חקת היא בענין פרה אדומה המטהרת את הטמאים ומטמאת טהורים לכן אות ק' היא באמצע. ובפרשת בלק מדובר ממואב שלבסוף יצאה ממנו רות המואביה אמה של מלכות, ולכן הק' הוא בסוף...

(החכמה מאין)

וירא בלק בן צפור. הקשה הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע דמצאנו בתורה הק' ב' פרשיות שפותחים בתיבת 'וירא' וירא אליו השם בפרשת וירא, 'וירא בלק' בפרשת בלק.

מדוע שם נקרא פרשת וירא, וכאן פרשת בלק? האם משום שכבר יש פרשה וירא קודם לכן? וביאר רבי מאיר'ל שבלק שהיה "ערליכער גוי", כי הלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב ולא כל הגויים מקיימים הלכה זאת בגלוי, ומדברים אחד בפה ואחד בלב, רק בלק היה גוי כשר שקיים 'בסתור ובגלוי' את שנאת עשיו ליעקב. לכן מגיע לו שתקרא הפרשה על שמו, פרשת בלק.

וכתב האדמו"ר מגור הבית ישראל זצוק"ל שמכיון שנצטוינו מצות הזכירה 'עמי זכר נא מה יעץ עליך בלק', לכן כשמזכירים במנין הימים ש"היום יום פלוני פרשת בלק", מקיימים מצות זכירה זאת, ואילו היה נקרא 'פרשת וירא' לא היו זוכרים מצות זכירה זאת, לכן קוראים לפרשה 'בלק' לקיים בכל פעם מצות הזכירה.

(הגרמ"י רייזמן)

וירא מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא (כב, ד)

המפרשים הקשו מה היתה יראת מואב מישראל הלא ישראל נצטוו שלא להלחם עמם. אפס דהרמב"ן תירץ, דיראתו היתה שלמען אהבת ישראל ימסרו ביד אומה אחרת וישראל יקחו את ארצם מיד אומה אחרת כמו שנטהר ארצם על ידי סיחון ועוג עיין שם. ואם כן יראתם היה שיש אומה אחרת שכובשים ואחר כך יכבשו ישראל את האומה אחרת וכבישות ישראל הוא עלייה של האומות ויהא לארצם עליה על ידי כבישות אחרים. ומצינו כיוצא בזה בענין אכילה דידוע מאמר רבותינו ז"ל דאכילת ישראל להעלת נצוצות שיש בדומם צומח חי, ושיתעלה הדומם צומח חי למדבר אינו שכיח כל כך, גלל כן מפעלות תמים דעים שחי דהיינו הבהמה יאכל דומם צומח, ומדבר אוכל החי ומתעלה הדומם צומח שיש בחי למדבר, דמחי למדבר בקל שכיח בכל עת להעלות. נמצא על ידי אמצעי, דהיינו החי, יש עלייה לדומם צומח, שעל ידי שבאר דומם צומח בתוך החי מתעלה במדבר כשאוכל החי. וכמו כן הנ"ל על ידי אמצעי שיכבוש אחר את מואב יתעלה ארצם שיכבשו ישראל מיד אחר. וזהו עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו, ושלא תקשי הלא אי אפשר לישראל לכבוש אותם שנאמר (דברים ב, ט) לא תצור את מואב, לזה פירוש כלחוך השור את ירק השדה, שיראתו הוא שיהיה כלחוך השור את ירק השדה שהכוונה שהירק יהא לו עלייה על ידי אחר, דהיינו השור דהוא חי. וכמו דהתם העלייה הוא על ידי אחר, כמו כן יראתו בכאן שיתעלה ארץ מואב שיכבשו ישראל ארצם והוא עלייתם על ידי אחר שימסרו ביד אומה אחרת וישראל יכבוש מאומה ההוא ומואב ובלק לא רצו בעלייה זו שיכבשו ישראל ארצם:

וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וכו' (כב, ה)

הקשה רש"י ז"ל מפני מה השרה הקב"ה שכינונו על גוי רשע. כדי שלא יהי' פתחון פה לאומות לומר אילו הי' לנו נביאים חזרנו למוטב. העמיד

(דרך שיחה)

ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי
(כב, לד).

איך הגיב בלעם אחרי שהאתון דברה, ואחרי שראה את המלאך עומד וחרבו שלופה?

"חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי..."

היה פעם גנב שבשעה שלוש לפנות בוקר טפס על צנורות הביוב. כדי להגיע ולהכנס לדירה בחשכת הלילה. חלפה שם נידת משטרה, והוא נתפס. העמידוהו למשפט, השופט נותן לו תוכחה ומוסר [הם, הרי מושלמים, ויכולים לתת מוסר לאחרים...]. בסיום דבריו שואל אותו השופט: "האם אתה מתחרט על מעשיך?"

- ודאי, אם הייתי יודע שחולפת שם נידת, לא הייתי עושה את זה..."
כך נראה היה בלעם בשעה שהמלאך התגלה לפניו והוא אמר: חטאתי כי לא ידעתי..."
(יחי ראובן)

הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף וגו'. (כג, כד)
וברש"י - כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין: לא ישכב - בלילה על מטנו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כיצד קורא את שמע על מטנו ומפקיד רוחו ביד המקום. בא מחנה גויים להזיקם הקב"ה שומרים ונלחם מלחמותם ומפילם חללים. וכו':

ידוע מה שפירשו צדיקים על דברי המחבר בתחילת השו"ע סימן א' סעיף א: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו וכו' והוסיף על זה הרמ"א: "ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב" ונשאלת השאלה מה ענין דין זה לכאן? הרי הלכות אלו נאמרו בסימני רל"ט. אלא, שא"א לילך לישון כסוס ולקום כמו אריה... לכן אמר הרמ"א שאם ברצונו להתגבר בבוקר כארי צריך לילך לישון כמו ארי וידע לפני מי הוא שוכב...

וזה מה שאומר לנו כאן הפסוק: כלביא יקום וכארי יתנשא, מסביר רש"י שקמים בבוקר כמו אריה וחוטפין מצוות ואיך מסוגל לזה מיד בבוקר? על זה אמר הכתוב: לא ישכב עד יאכל וגו' ומסביר בזה רש"י שקורא שמע על מייטתו ומפקיד רוחו ביד המקום.

(צינוני תורה)

לא אוכל לעבור פי ה'

כתב השם משמואל: יש שני דרכי עבודת השם, אחד קם בבוקר והולך להתפלל שחרית כי מוכרח להתפלל, אין שום דרך להתפטר מתפילין ותפילה, אילו היה לו אונס אמיתי שרחמנא פטריה היה עוזב את התפילה. אך מי שהוא רוצה באמת להתפלל מצד עצמו, אינו מחפש שום פטור, הוא יסלק כל המניעות שבעולם עד שיזכה להתפלל בנועם ומתיקות ואהבת נפש. החילוק בין שני אנשים אלה, הוא אם הוא בשמחה שזוכה לקיים המצוה, ומתגעגע אליה, ואומר אימתי תבא לידי ואקיימנה, או שהוא עושה רק לצאת ידי חובה "כמי"ש רש"י "אל תעש תפילתך קבע", היינו שעושה רק כדי לצאת ידי חובה

תיכנסו לבית כנסת קארלין ותראו איך מתפללים שם ו[אל] תיכנסו לתפילה נוצרית, שם לא תשמעו קולות כאלה, או ריקודים וכו', וזה שפרש"י הן עם כלביא יקום, שהם קמים בבוקר לחטוף את המצוות ללבוש ציצית לקרוא ק"ש ולהניח תפילין, מה שהם קמים בזריזות לחטוף המצוות, וזה סימן שהם עושים מאהבה. ועי' תשובת שער אפריים לרבי אפרים זלמן מרגליות שהקשה מדוע הקדים רש"י ציצית וק"ש לפני תפילין. וביאר השם משמואל שיש לפעמים שאדם קם בבוקר ועדיין אינו ראוי בגוף נקי להניח תפילין, כיון שהוא כבר ראוי לקר"ש הוא חוטף את הק"ש", "אע"פ שיש איזה סדר ויש זמן, היות שאינו ראוי לתפילה עם תפילין, אך ק"ש כבר יכול לחטוף מעכשיו, אינו ממתין לשום סדר, אלא תופס באהבה מה שהוא יכול. כמו שמצאנו בהכנסת אורחים דאברהם אבינו ע"ה כמה כמה דאתי לידיה היה נותן לאורחים בלי סדר דיפלומטי איזה מנה ראשונה ואיזה מנה שניה, כי באהבת המצוה הוא מביא מה שבכוחו להביא. כשיהודי להוט אחר התפילה כדברי אור החיים הק' על לימוד התורה 'משתגעים אחריה', יהודי רץ לקיים מצוה אינו עושה שום חשבונות.

בלעם הרשע אומר כמה פעמים 'לא אוכל לעבור את פי השם', כלומר: 'הייתי רוצה לעבור אלא שאיני יכול, לא משום שהוא חפץ ומשתוקק לקיים רצון ה', אלא שנעביך איני יכול לעבור על רצון ה', אילו יכולתי, בוודאי הייתי עובר. משא"כ בני ישראל בעליה לרגל, שיכול כמעט כל יהודי למצוא פטור, [עי' ספר שאלת יעב"ץ שכתב באריכות שאינה מצוה חיובית אלא מצוה קיומית, ומשמע שרק מי שגר חמש עשרה ק"מ סמוך

לירושלים מחוייב, מי שלא היה מן המודיעין ולפנים פטור מקרבן פסח, שכבר נקרא דרך רחוקה, ויש בזה מחלוקת לגבי פסח ולגבי עליה לרגל]. כלל הדברים שאע"פ שאין אדם מחוייב לזה, הוא מוסר נפשו, באמצע עת הקציר ועת הבציר, הוא עוזב כרמו ושדהו ורץ עוד פעם לבית המקדש. לא היה יהודי אומר 'לא אוכל לעבור את פי השם', אלא היה זה בתנועה של שמחה 'מה יפו פעמיך בנעלים', בדרך לעליה לרגל היו מזמרים זמירות, 'מתי תבא לידי ואקיימנה. ולכן הדגיש רש"י איך תוכל לבטל אומה החוגגת שלוש רגלים לא המקיימת שלוש רגלים, אלא 'החוגגת' בשמחה ואהבה.

(הגרמ"י רייזמן)

מאוצרות המגידים

כי הכיתני זה שלש רגלים (כב, כח)

וברש"י: 'זה שלש רגלים - רמזה לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה'.

על שלושת הרגלים נאמר 'מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב'. ויש להבין מה פירושו של שבח זה של ה'נעלים'? ובמדרש (שיר השירים רבה, פרשה ז' פסקה ג') שואל: 'א"ר יודן, אפילו הדיוט מקלס בלשון זה, גנאי הוא לו, ואת אומר מה יפו פעמיך?'

דהיינו, המדרש מתקשה להלום את פירושו של השבח בו התעטר עם ישראל, שכביכול המנעלים שלו יפים בשלושת רגליו? היכן שמענו שמעניקים שבח שכזה לבני אדם?

והנה, שמענו מפי ת"ח מפורסם המתגורר בשכונת רמת שלמה בירושלים, פירוש נחמד מאוד לדברי הפסוק, ששמע מפי מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, ולקח מוסרי הגון בציודו.

הכל מופקר ועומד

גם מרן זצ"ל אמר שמעולם לא הבין כיצד הפסוק משבח את נעליהם של עם ישראל, עד שעלה בליבו ההסבר דלהלן. וכן הסביר הגרש"ז:

העליה לרגל התחלקה לשני חלקים. האחד עם נעליים והשני בלי נעליים...

הקטע שבו הלך היהודי עם הנעליים היה מפתח יציאתו מביתו, עד שהגיע לשערי הר הבית, שם חלץ את מנעליו. והנה, בקטע הראשון, שבו היה עם הנעליים, התייטר היהודי על שעזב את מעונו על כל הממון שהיה בו, עם כל השדות והעצים, הפרות והתרנגולות, ועכשיו הכל מופקר ועומד, והשכנים הרעים שלו עלולים לגנוב לו את הכל.

ונכון, הוסיף הגרש"ז, שהשם יתברך כתב בתורתו (שמות, פרק ל"ד פסוק כ') 'ולא יחמד איש את ארצך בעלתך לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה', אבל אחרי הכל ליבו של היהודי לא היה שקט עליו כל כך. אולי אולי יגרמו חטאיו וכו'...

ובאמת, לא פשוט הדבר לעזוב את הבית ללא שומרים. צריך לזכור שבימים ההם לא היו אמצעי שמירה משוכללים כבימינו, ואדם שנטש את ביתו, ועלה לירושלים, הפקיר בכך את כל רכושו וממונו.

נקל לתאר את מסכת התלבטויותיו של היהודי הזה, שהלך כברת דרך, ונעצר, ורצה לחזור לביתו, אבל התחזק בנפשו ואמר שאם הקב"ה הבטיח לי שאף אחד לא יחמוד את ביתי - אמשיך ואלך, והכל יהיה בסדר. ושוב הלך כמה קילומטרים, ושוב תקפוהו דאגותיו, ושוב התחזק והתחזק, עד שהגיע סוף סוף לירושלים.

הקטע השני, הפחות דאגו, של העלייה לרגל, היה כאשר הגיע היהודי להר הבית, שם חלץ את מנעליו. כאן הוא כבר שהה לצד השכינה ששרתה בבית המקדש, ושכח מכל הדאגות והטרדות שאפפו אותו בדרך.

והיה אם שוב עלתה לרגע מחשבת הממון במוחו, הוא הצליח להסיר ולדחות אותה כלאחר יד, שהרי מה ערכו של עוד פרדס וכרם, של עוד פרה וכבש, למול ההנאה וההתעלות הרוחנית שהיו לו בבית המקדש!

אם היו שואלים אותנו...

והנה, אמר הגרש"ז, אם היו שואלים אותנו איזה שלב בעלייה לרגל חשוב יותר לפני ה' יתברך; האם השלב הראשון שבו הלך עם המנעלים שלו, והיה טרוד ומודאג על ממונו, או הקטע השני כשהגיע כבר לבית המקדש, והיה ללא מנעליו?

לכאורה היינו אומרים שהשלב בו הגיעו כבר העולם אל בית המקדש, יקבל עדיפות ראשונה במעלה אצל הקב"ה, שהרי אז ההתעלות היתה בשיאה, והאדם היה דבוק בקונו בצורה נפלאה!

אבל מה לעשות, ממשיך הגרש"ז ואומר, שהשי"ת בעצמו העיד ואמר 'מה יפו פעמיך בנעלים!' אני מעריך יותר את קטע הדרך שבו הלכתם לבית המקדש, כשנעליכם ברגליכם, והיו לכם ייסורים בענין הממון, ובכל

(מושלמות), וכל עוד הוא אינו ממלא רצוננו זה, 'מותר' לנו לצעוק עליו, ולכלות בו את זעמנו, גם אם כאשר אנחנו נכשל בדבר ההוא, לא תהיינה לנו שום טענות על עצמנו!

נזק חינוכי

לא פעם קורה שביליל שבת שולחת האמא את בנה מהסלון למטבח, עם שתי צלחות ריקות. הבן נתקל בדבר מה, מועד ונופל, ויחד עימו את הצלחות, הנשברות לרסיסים.

גם כאן האמא תפתח את פיה בצעקות נגד הבן, ותאשים אותו בחוסר זהירות מוחלט, וכו' וכו', בעוד שאם היא עצמה תיתקל באותו דבר, ותשבור את הצלחות, יעבור האירוע בשתיקה, ואף אחד לא יעשה מזה עסק, כי הרי 'זה קורה לכל אחד'.

יתירה מזאת. אם הילד שנפל ושבר את שתי הצלחות לא היה הבן שלנו, אלא בנו של אחד מאורחיו שהגיעו להתאכסן בביתנו, הרי ברור שגם במקרה זה לא נצעק עליו ולא נגער בו ולו במילה אחת, אלא ננסה לנחם אותו במלים 'לא נורא, זה קורה לכל אחד...'

ורק כאשר הילד שלנו הוא זה ששבר את הכלים, נצא גם אנחנו מכליניו, ונצעק עליו, על לא עוול בכפו.

הדרישה שלנו למושלמות, המתייחסת רק אל הילדים, עלולה לגרום לנזק חינוכי רב, שכן הילדים עצמם רואים שהטענות שאנחנו משמיעים כלפיהם, אינן רלוונטיות כלפינו עצמנו.

(ברכי נפשי)

כתייתו של גנב ליד ארון הקדש

רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

"אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים - בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה, דכתיב לא תלך עמהם, וכתיב קום לך אתם. מן הנביאים, דכתיב אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדרכך בדרך (זו) תלך; מן הכתובים דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן" (מסכת מכות דף י')

"בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו" נדרש מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים, ומבלעם. המדרש בפרשת שמייני על הפסוק "ויין ושכר אל תשת" מביא סיפור (ובאסתר רבה פ"ה):

שיכור אחד אהב לשתות יין, כל כך היה תאב ליין עד כי מכר את החפצים בבית, כדי שיהיה לו כסף לשתות יין. הילדים שלו כעסו מאד. למה, מדוע? הם חששו שהוא יותיר אותם ללא ירושה... (הבנים אוהבים את אבא שלהם, אבל את עצמם אוהבים יותר) טוב, הם ראו כי אין עם מי לדבר, אבא מוכר את עצמו וחפציו למען היין, מה עשו? בשעה שישן נטלו אותו במיטתו, כך עם המיטה - הניחוהו בבית קברות. "שישאר שם". אולי עשו כך מסיבה נוספת - אם יראה את בית הקברות, יתבונן קצת במצבו העגום "יזכיר לו יום המיתה".

הוא לא ידע מהחיים שלו כלום, כן בית קברות, לא בית קברות, העיקר כוס יין.

למחרת בבוקר, הגיעו לכיוון העיר סוחרים בגדים, אוכל, משקאות, הם הביאו את סחורתם למכירה בעיר. לפני הכניסה לעיר יצאו תושבים והזהירו אותם "חיילי המכס מסתובבים בעיר, מה שנתפס לא כחוק מחרימים בשביל המלך" הם נבהלו כיון שהיתה להם "סחורה שחורה" היכן יברחו? להיכן ילכו? החליטו הסוחרים להניח את הסחורה בבית העלמין עד יעבור זעם (יכנסו לעיר יבחנו את האפשרויות העומדים לרשותם, ישו בו ויטלו את הסחורה) בין הסוחרים היה רוכל אחד שנשא שתי חביות גדולות, הוא מיהר בבהלה והניח את החביות בצדי בית העלמין. במקרה, ליד מיטתו של הזקן.

הזקן התעורר הרים את ראשו וראה חבית יין גדולה וברז גדול בצידה. שכב בחזרה על המיטה, פתח את הברז ופתח את פיו, והיין נכנס - היישר לפיו. שתה ונרדם. התעורר. שתה עוד ויש עוד. - תענוג! מעשה מובא במדרש.

חלפו שלושה ימים הסוחר עדיין לא שב לקחת את החביות, הן נחו שם ליד השיכור, ומאידיך גיסא, הילדים של השותה אמרו לעצמם "בואו נראה מה קורה עם אבא שלנו". נכנסו לבית העלמין, התקרבו בהססנות והנה ראו את אבא שוכר וברז יין ממש ליד פיו... אמרו לו "אבא, עד כדי כך ה' לא עוזב אותך, נוכחים אנו להבין כי מהשמים מסייעים למלא את רצונותיך, א"כ גם אנו לא נמנע ממך", מיד החליטו לקבוע תורנויות של ימים - כל יום אחד הילדים היה קונה לו יין ובא להשקותו. כך קיבל את היין בלי לאבד נכסים ובדרך כבוד מילדיו.

וכי חז"ל מספרים לנו סתם סיפור?!

אופן לא התייחסתם לטענותיו של היצר הרע שניסה לפתותכם לחזור הביתה, אלא המשכתם ללכת לבית המקדש, וסמכתם עליי שאשמור על הממון שלכם, כפי שהבטחתי בתורתך.

כי כאשר הגעתם כבר לבית המקדש, ושכינתי שרתה עליכם, הנסיון לא היה כל כך גדול, והיה באפשרותכם להתגבר על דאגת הממון בצורה הרבה יותר קלה.

רואים מכאן, אמר ראש ישיבת 'קול תורה', לאיזו דרגה אדם יכול להגיע דווקא בגלל היסורים! עד שהשם יתברך מעיד עליו 'מה יפו פעמיך בנעלים!'

ומכאן ייקח כל אדם חיזוק ועידוד למול מה שעובר עליו בחיים. דווקא כאשר היסורים תוקפים אותך, ומסבבים את כל כולך, דווקא אז הינך חביב לפני אלוהיך יותר ויותר מהתקופה שבה היית מצוי בשלווה.

אם היו בני התורה הצעירים משימים את הדברים הללו על ליבם, ויודעים כמה חשובים ומוערכים הם בעיני הקב"ה דווקא בעם שה'משרים' באים עליהם, אין ספק שהיתה ניתנת בידם אפשרות להתגבר על המועקות, ודווקא הייתה הגדולה היתה מביאה בעקבותיה עלייה של ממש!

(ברכי נפשי)

לא הביט און ביעקב (כג, כא)

הורים עושים לפעמים טעויות בחינוך ילדיהם, שהשפעות השליליות שלהן עלולות להיות קשות במיוחד. נעמוד כאן על אחת מהן, שהושמעה בשיחה של הרה"ג רבי נחום דיאמנט, ויש לה השלכות רבות.

סיפר לי ת"ח גדול אחד, אמר הגר"נ דיאמנט, שבמוצאי שבת התכונו הוא ואשתו לאכול סעודת מלווה מלכה. כיון שלת"ח זה יש ילדים רבים, בלעה"ר, הרי שלאחר השבת נערם מספר רב של כלי אוכל במטבח, והיה צריך לשוטפם. בני הבית אכן שטפו את כל הכלים, והניחו אותם על עגלת תה שעמדה במטבח.

והנה, הוא מספר, אשתי נכנסת למטבח כדי ליטול ידיים למלווה מלכה, ומבלי משים נתקלת בעגלת התה, ומויזה אותה ממקומה. העגלה קורסת, וכל הכלים שהיו בה - עד האחרון שבהם - נפלו בקול רעש גדול על הרצפה, ונשברו. לא נשאר בהם עד אחד.

הת"ח ממשיך לספר שבתגובה אינסטינקטיבית אמרו הוא ואשתו, בקול אחד, 'כפרת עוונות!...' אחר כך הוסיפו גם את ההצהרה שהכל משמים, ו'הכל נגזר עלינו כבר בערב ראש השנה', ובכך תם מעמד ריסוק הכלים... אף אחד לא צעק על השני, אף אחד לא התרגז. הכל עבר בשלום.

בני הזוג הבינו בדעתם שדבר כזה יכול לקרות לכל אחד, וממילא אין כל סיבה לעשות מזה ענין. נכון שההפסד הכספי הוא גדול מאוד, אבל אין מה לעשות... הרי אמרנו: זה הרי יכול לקרות לכל אחד. גם במשפחות הכי טובות מתרחשים אירועים שכאלה.

מיד לאחר איסוף כל השברים, שחלקם ניתזו למרחוק, ישבנו אני ואשתי לאכול 'מלווה מלכה'.

צעקות רמות

בתוך כדי הסעודה, נתנו לפתע את דעתנו לענין אבסורדי. נתאר לעצמנו מצב שבו לא עקרת הבית נתקלה בעגלת התה, אלא אחד הבנים הקטנים היה חולף במקום, ומבלי משים נתקל בעגלה וכל הכלים נשברים. הרי הכל מבינים שהאירוע לא היה נגמר במלים 'כפרת עוונות', או 'הכל משמים'. הבן הזה היה 'חוטף' מאתנו צעקות וגערות רמות במיוחד! היינו מטיפים לו על כך שהכלים נשברו מפני שהוא לא נזהר די הצורך, ואם היה מביט טוב יותר במה שנעשה סביבו, הכלים לא היו נשברים.

במשך שעה ארוכה היינו אנחנו, ההורים, מטפים לו מוסר על חוסר הזהירות שלו, וללא ספק שהיינו מביאים לכך 'ראיות' רבות מהעבר, ומזכירים לו עוונות ראשונים, ודואגים שייזכר שגם בשבוע שעבר, וגם לפני שבועיים ושלושה, הוא לא גילה זהירות מספקת, ולכן קרה כך וכך.

סביר להניח שדבר זה היה מתרחש כמעט בכל בית, והצעקות על הבן הקטן היו בלתי נמנעות. לא כן?

ויבוא השואל וישאל: כיצד אנחנו יכולים לתבוע מילדנו זה, את מה שאין אנחנו תובעים מעצמנו?! האם הילד הקטן צריך להיות יותר זהיר מאמא שלו, שנתקלה בעגלה ושברה את הכלים?! מה ההגיון בכך שאנחנו מוכנים לצעוק על הבן, ולגבינו - מסתפקים בכפרת עוונות?! האין זו עוולה הזועקת לשמי שמים?!

אין זאת אלא שאנחנו דורשים מילדינו דברים שאין בכוחם לעשות! כל אבא ואמא רוצים שהילד שלהם יגלם את דמות ה'פרפקט'

מה שיש לגויים מעט, הוא מה שהם חטפו לעצמם מעם ישראל!! יסוד היסודות שלכם יהיה - כי התורה טומנת בקרבה דרך חיים בכל השטחים ובכל התחומים. מי לא יודע כי מכח התורה אפשר לפתור כל בעיה שהיא בחיי האדם.

חז"ל אומרים כי במצרים נפדו בזכות הצדקה ובזכות מה ששמרו על המסורת "שלא שינו שמם לבושם ולשונם", גם כאשר היו עבדים, שבורי רוח והמצרים שלטו בהם בכח, לא שכחו את ערכם ולכן מיאנו להתערב בהם. (בטוחים היו היהודים שהמצב הזה וכל הדומה לו - הינו זמני בלבד, והגאולה תבוא), הכיר בערכם! והבינו כי אם נביא של אומות העולם נראה כך בבושות, סתם גוי כיצד הוא? - מה לנו ולהם. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ! וכך תבוא הגאולה.

סומא באחת מעיניו - רבי שבתי יודלביץ זצ"ל

"שתום העין - עינו נקורה ומוצאת לחוץ... ורבותינו אמרו לפי שאמר ומספר את רובע ישראל, שהקב"ה יושב ומנה רביעיותיהן של ישראל מתי תבא טפה שנוול הצדיק ממנה, אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו, ועל דבר זה נסמת עינו של בלעם. ויש מפרשים שתום העין פתוח העין, כמו שתרגם אונקלוס, ועל שאמר שתום העין, ולא אמר שתום העינים, למדנו שסומא באחת מעיניו היה"

רבותי, לפני שנים רבות נסעתי פעם בטקסי. הנהג ספר לי כי לפני כמה שבועות, העלה נוסע אלמוני שהרוויח במפעל הפיס 50,000 לירות. טוב. כחלוף שבוע הוא לקח בטקסי את ש.י. עגנון. עגנון קיבל אז פרס נובל, יותר מ-50,000 לירות.

"שאלתי את עגנון" ספר הנהג: "פרופסור עגנון, מה ההבדל בין לבין הנוסע הקודם שלקחתי אותו במונית והרויח סכום דומה לשלך?"

הפרופסור צחק: "שטויות, אצלו זה מתחיל ונגמר ב-50,000. לא יותר. אצלי 50,000 זו רק סוכריה אחת, סכום זה הינו רק ההתחלה. הספרים שלי יודפסו מעתה, וימכרו במליונים. השם שלי שווה. וזה, תבין, הכח של שירה (שי עגנון היה משורר שלהם).

כסף וכבוד, כבוד וכסף... ושוב, כסף וכבוד.

רבתי, כעת נראה. שיבוא אלף משוררים כמו עגנון, ויעשו פסוק אחד של שיר בלעם: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקוי עימו ותרועת מלך בו" גם אלף כמו עגנון לא יכולים ליצור משהו עמוק יפה וקדוש כזה!

ניסוח זה, סגנון כזה, שירה שיצא מפיו של משה רבינו ונכתבה בתורה! "ה' אלוקי עמו ותרועת מלך בו". ומאז, פסוק זה נלמד מפייהם של הנביאים, התנאים, האמוראים, איזו נעימות, איזה לב, קדושה טמונה כאן! הוא, בלעם, הביא שירה גדולה לעולם, היו לו כוחות טמירים! מי יכול להיות תחליף לבלעם שמילותיו נכתבו בתורה, איזו קדושה, נורא ואיום: "כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה' כארזים עלי מים... שכב רבץ כארי וכלביא מי יקימנו..."

"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקי עימו ותרועת מלך בו" חלק זה של בלעם, מלים אלו נאמרות בראש השנה אלפי שנים - על ידי גאונים וחכמים, ראשונים ואחרונים. בראש השנה! מילים של לב, נחלי דמעות נשפכו במשפט זה. ומי ביטא אותן? איזה בן אנוש הורידן משמי מרום לכדור הארץ? בלעם.

והנה אחר כל זאת, הוא יורד מדיוטא עליונה עד ל... דיוטא תחתונה. עומד לו בלעם עם בלק ובוכים: "אמרתי כבוד אכבדך" - רציתי לתת לך כבוד וכסף חמישים אלף לירות... הנה אתה מסכן אומלל, אומר בלק לבלעם, אוי מסכן לא הצלחת להשיג כבוד, "הנה מנעך ה' מכבוד"..." מה כבוד? איזה כבוד? וכי זה כבוד? אם היה משתף פעולה עם בלק ואומר קלות עם ישראל "ינעל א'בוק יאלה" ועוד כהנה וכהנה, הם היו שמחים.

על הכבוד הזה הם הצטערו. שיא הכבוד... ואח"כ כסף.

שוטה! נתנו לך שירת בלעם, אין לך כבוד גדול מזה! אתה מתחרה בנבואה עם משה רבנו, וזה כלום אצלך, הכבוד שלך, הן אותן שתי קללות ערביות להרוג ולהרוויח דולרים... וכי זה כבוד?!

עד כמה אדם עיוור ולא רואה מה נותנים לו.

עיוור

כתוב אצל בלעם "נאום הגבר שתום העין" - בחז"ל מוזכרים ב' פירושים. פירוש אחד, כי ראה רק בעין אחת והשנייה עיוורת. פירוש שני: פתוח העין שראה טוב בנבואה (עבודה זרה דף ס"ט). שני פירושים הפכיים. ואכן מקשים, כיצד יכולים לחיות יחד שני הפשטים - או שלא ראה או שראה טוב בנבואה. התירוץ הוא כך.

מעשה באחד מהגסטאפו ימ"ש, שהולך יהודים לכבשן, רח"ל. לאותו גוי היתה עין אחת מזכוכית, אבל כיון שעשו אותה בגרמניה, אף אחד לא הכיר בה. לא יכלו להבחין בינה לבין העין הטובה.

הם באים להדגים לנו עד היכן מגיע "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו" רוצה יין - קח, רוצה יין שרף קח לך, כמה שאתה רוצה. נכון, כי גם כאשר נותנים לו, הרי מתקופה לתקופה מנסים לעוררו שולחים מהשמים "אדם" כלומר תמרור: "עצור" לאן אתה הולך? מה איתך? מאותנים לו בתקוה אולי יחשוב כי לא כדאי להמשיך עם היין ושאר מטעמים, אך אם אינו מבין ממשיכים "להוליך אותו" כן, כן, לתת לו כתאוות לבו - עוד יין.

פשוט מאוד, זה מה שהיה בלעם. "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו" חז"ל אומרים "ולא קם בישראל עוד נביא כמשה" בישראל לא קם אבל באומות קם, מיי? בלעם, שהיה נביא כמשה (שלא יאמרו אומות העולם, לישראל נתת נביא גדול כל כך, לכן לא חטאו כמותנו, אם היה לנו נביא כזה היה חל שיפור ניכר במעשינו. לכן נתנו לו נבואה). מה עשה בלעם בנבואה - השתמש בה לתאוותיו, להשיג עוד כסף ושטויות. העמידו לו בדרך אפשרות לשוב מדרכו הרעה, כמו הכתוב בפרשתנו בחנו אותו מהשמים להיכן רצונו נוטה, על ידי שהעמידו כמה עיכובים בדרך, אבל ללא הועיל, ואז אמר לו הקב"ה "לך עם האנשים" - "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו..." והוא הלך! לקח את כל המעלות שהיו בו והשתמש בהן לרעה, לקלל את ישראל.

בפסוק כתוב "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח" מבאר אחד מגדולי החסידים, אם על השולחן ישנם זבובים מתיים מתרחקים מהם פסיעה שניים או שלושה, כבר לא רואים לא מרגישים, אבל אם זבובי מות נפלו בשמן רוקח, אזי השמן מעלה עובש וצחנה - מאה מטר. כי הזבובים נוטלים את הכח הריחני הנודף של השמן וכאילו משתמשים בו לרעה - הנזק גדול שבעתיים. (אם אדם מתגאה, ושוכח כי את כל מה שיש בו מקבל מתנה מהקב"ה, ומתנהג כחפץ ליבו, בכך, נוטל את כוחותיו ומעלותיו להזיק לעצמו או לסביבה).

נישק את הפרוכת והחל לבכות

בנובהרדוק היו מסבירים את בלעם כך. היה פעם שמש נאמן שניקה את בית המדרש בשעת לילה מאוחרת, לאחר חצות. והנה לפתע, הבחין כי הגנב של העיר נכנס בשקט לבית הכנסת. הגנב לא הבחין בו. השמש התכופף מיד מתחת אחד השולחנות (להביט בעקבותיו ולתפוס אותו בגנבתו, אחת ולתמיד).

ניגש הגנב לארון הקדש, נישק את הפרוכת והחל לבכות, (אתם יודעים כי בשנים קדמוניות היו נשים צדקניות נכנסות בלילה ומתפללות ליד ארון הקודש בבכיות, היו שפתחו את הארון וביקשו לקרוע דלתות שמים בדמעותיהן). השמש לא הבין מה קורה כאן מה קרה לגנב שהגיע לארון הקודש, אולי הגנב הניח בבית ילד חולה ושמא קרה משהו אחר. המתין בסבלנות לשמע מה בפיו אלו בקשות ישמיע, והנה הוא שומע: רבונו של עולם, רבונו של עולם תן לי רוח הקודש!" יותר לא הצליח לשמוע...

אחרי שעזב את ארון הקדש, לא יכול היה השמש להתאפק, יצא מהמחבוא ודיגל אחריו, פנה אליו בחשיכה: "ר' יהודי, אף אחד לא נמצא כאן, רק אני ואתה, שמעתי שהתפללת אנא, תסביר לי, מה התכוונת בבקשותיך? תאמר לי את האמת, האם השתגעתי וכי רק רוח הקדש חסרה לך?!!... [עד רוח הקדש ישנן כל כך הרבה דרגות בעבודת ה' כפי שהתנא רבי פנחס בן יאיר מונה בבריתא שלו: תורה זהירות, זריזות, פרישות, טהרה - עד רוח הקודש]. מה קרה לך ידידנו הגנב?!!..."

"אי, מה אתה לא מבין. מי כמוך ידוע מה זה לילה חורפי קשה, כמה קשה להידחק לבית סגור ומסוגר, אני ממש מוסר את עצמי ועד שאני כבר בפנים, מאותו רגע חיפוש הארנק כל כך קשה, חיפוש בחורים ובסדקים מתוך פחד ואימה עד כי רק אנשים בודדים מסוגלים לעמוד בפחד כזה. פחד ומתח. אילו היה לי רוח הקדש הרי הייתי יודע היכן טמונה הכספת - פונה ישר אליה וחוסך את כל הצער החולף על ראשי..."

חסרה לו לגנב הזה רוח הקודש, ואם תהיה לו מה הוא יעשה בה?...

כך בלעם פונה להקב"ה מדבר עם הקב"ה וכו' כדי להרוג, על מנת להרוג יהודים, - רבונו של עולם - תן לי נבואה ורוח הקודש בשביל להרויח כסף. הבטיחו לי הרבה כסף. אנו מהרהרים לעצמנו כי זו טענה רק על בלעם, אומר הדובנער מגיד, ומציין כי חז"ל מגלים "אין לך אדם שאין לו שעה" כל אדם מקבל בשמים - מנה של סיעתא דשמיא, אם הוא מנצל אותה כראוי הוא תופס אותה - אשרי חלקו, אבל אם הוא משתמש בהצלחותיו אלו לשטויות, מפסיד. אל תהיה כבלעם! אומר הדובנער מגיד.

בדורנו, מחד גיסא יש צרות ויסורים, ומאידך גיסא קיימת סיעתא דשמיא מרובה, אפשרויות רבות במיוחד - דור דעה. זו מתנה מהקב"ה. לכן יש לדעת עוד, כי ה' לא נותן מתנות בחינם ומי יודע כמה יתבעו מאיתנו, על שנתנו את כל המוח והכשרונות לשטויות, להבלי הזמן.

בין ישראל לעמים

אני מסיים בענין אחר. כי בלעם הרשע לימד אותנו עד כמה רב ההבדל בין נביאי ישראל לנביאי האומות.

אנו חושבים כי יש ללמוד משהו מהגויים מחכמיהם, מגדוליהם ונביאיהם - לרכוש מנהג יפה מהאנגלים התנהגות מסוימת מהאיטלקים וכדו'. טעות!

כאשר הולך את היהודים לכבשונות, ה' יקום דמם. לחשו לו חבריו הארורים, והצביעו על יהודי:

"הנה, זה רב של היהודים, החכם ביותר מכל היהודים הנמצאים כאן".

הוא עצר את השיירה פנה ליהודי ושאל:

"אף אחד מהחיילים שלי לא יודע עד היום כי יש לי עין מזכוכית, קשה להבחין בה, אם אתה חכם, תגיד לי אתה איזו עין מזכוכית?".

החכם היהודי היי"ד הסתכל רגע קצר והצביע, קלע למטרה: "זו העין מזכוכית".

שאל אותו הגרמני ימ"ש: "כיצד הבחנת?".

השיב לו היהודי תשובה ניצחת: "לעין זו אין מבט אנטישמי... הבנתי שהיא זכוכית".

ועתה, נשאלת השאלה, איך בלעם בן בעור הטמא, בעיניים טמאות שכאלו, ראה נבואה?

התשובה, -אומר הבעל שם טוב הק' - ה' הוציא לו עין אחת, ובזו העין העיוורת ראה נבואה... ובכך אפשר להשלים את שני הפירושים גם יחד: בעין אחת בה היה עיוור, בה ראה היטב נבואה, (ובעין הגשמית הרי היה טמא ומטומא ולא ראה בה נבואה).

(להגיד)

חמור נשאר חמור

זכורני, ששאלו בישיבה: ב"שלחן ערוך" (או"ח א, ב) נפסק, שראוי לכל ירא שמים להיות מצר ודואג על החורבן. וכי מי שאינו ירא שמים אינו צריך להתאבל על החורבן? -

ותרצו: ודאי שהוא חייב -

אך מה יעשה, ואין זה חסר לו...!

ובענין זה, מסופר שכפרי אחד שב מדרשת "שבת הגדול" בעיירה הסמוכה. פנה לאשתו, מודאג: "הרב אומר שבחודש ניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, החודש הזה יבוא המשיח ויעלנו לארץ ישראל! ומה יהיה על הבקתה שבנינו בזיעת אפינו, מה יהיה על הפרות והתרנגולים וגינת הירק. את הכל ניאלץ להשאיר מאחרינו?!"

"קטן אמונה אתה", נזפה בו אשתו. "הקדוש ברוך הוא כבר הצילנו מצרות כה רבות, וודאי יצילנו גם מצרה זו!"

לא נעים לשמוע תוכחה, ודאי שלא מפי האשה. מיד שינה טעמו: "יודעת את, אולי אין זו צרה כה גדולה! הלא הקוזקים פושטים לאחרונה וחומסים מכל הבא ליד. שתי פרות טבחו, ותרנגולים החרימו!"

מה שנכון, נכון. אולי בכל זאת כדאי שהמשיח יבא, ונעקור למקום בטוח יותר?!

חשבה, ומצאה מוצא: "אתה יודע מה? נבקש מהקדוש ברוך הוא שכאשר יביא את המשיח, יעלה את הקוזקים לארץ ישראל, ואנו נישאר פה באין מפריע..."

ועכשיו נשאל כאן שתי שאלות.

הראשונה, מה זה שייך לפרשת בלק. מלבד העובדה שהיא נקראת תמיד בראשית שלושת שבועות האבל על החורבן.

והשאלה השניה, מדוע זה כך. מדוע אין מעיינינו בגאולה. או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה, כאשר אחת השאלות בו היא: "צפית לישועה" (שבת לא).

שמעתי מאדם שהשתתף בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל בוינה. החפץ חיים זצ"ל היה לעת זקנותו המופלגת, ישב על כסא וקהל רב התגודד סביבו, לשמוע אמרותיו. בנחישות מרפק לעצמו דרך, ושמע משפט אחד בטרם הכריעו הלחץ ונפלט: "בכל יום, בכל תפילת העמידה אנו עומדים ומבקשים: את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרים בישועתך, כי לישועתך קיוונו כל היום -

האומנם לישועתך קיוונו?!

האומנם כל היום?!"

זה מה שהוא שמע, וסיפק לו חומר למחשבה למכביר...

והתשובה לשאלה הראשונה נתנת בתשובה לשאלה השניה -

כידוע, שלבים שונים יש בבריאה. דומם, צומח, חי, ומעליהם האדם: "מדבר". פעם אחת ויחידה בכל ימי עולם ניתנה לבעל חיים היכולת לדבר. לאתונו של בלעם. סוף סוף יכולה היא לומר לאדוניה מה דעתה עליו, יכולה היא לשוחח עמו כשוה אל שוה.

מה היה ראוי שתאמר? שתי מילים: "רד ממני!"

באיזו זכות אתה משתרר עלי, חובש ורותם ורוכב -

אולי נתחלף?!

תכרע על ארבע, ואטעימך את ההרגשה...

ומה אמרה?

"הלא אנכי אתונך", למה אתה מכה?!

ותרתם, תרכב, אבל ברחמים, אל תצליף...

ומדוע? כי חמור נשאר חמור.

ומספרים -

הצאר הרוסי סקר מסדר של קוזאקים. עבר בין שדרת החיילים הזקופים, חנוטים במדיהם המרהיבים ומצליבים חרבותיהם מעל ראשו. עבר תחת חופת הלהבים, ולפתע הנחית אחד הקוזאקים את חרבו על ראש הקיסר, לשספו באבחה. על אתר התעשת חייל הנצב מולו והסיט את חרבו. חיי הצאר נצלו ממוות. מיד לפתו את המתנקש וגררוהו משם, סופו נחרץ.

הצאר גילה שליטה עצמית למופת. המשיך בדרכו עד לאוהל הפיקוד, ושלח לקרא לחייל שהצילו.

"מי אתה", שאל.

הצדיע: "טוראי ולדימיר, מלכי".

"הצלת את חיי מלכך".

הצדיע: "זו חובתי וזכות עבורי, מלכי".

"הצאר חייב לך הכרת תודה, והצאר אינו אוהב להיות חייב. אמור מה מבוקשך".

הצדיע: "מלכי, מפקד הבסיס מתאנה ללי ומתעלל בי. שולל חופשות ומטיל מטלות וגוזר עונשים בעלילות שווא. יצוה שיפסיק להתנכל לי!"

"כן אעשה, אתה משוחרר!"

הצדיע, ויצא.

הצאר הביט לעבר מפקד הבסיס, שמצא לנכון להתנצל. קטע את דבריו: "זכור את שני הוראותי -

האחת, להפסיק את כל ההתנכלויות כלפיו מהיום והלאה. אין להענישו, יעשה מה שיעשה!

והשניה, שלא להעלותו בדרגה! טוראי ישראל, עד לשחרורו מהשירות".

תמה המפקד, ושאל: "מדוע, מלכי?" העלאת בדרגה מתבקשת כאן!

והצאר ענה: "כי איני חפץ בקצינים שוטים -

הרי יכול היה לבקש להתמנות למפקד הבסיס..."

אך מבטו מצומצם, מבט של טוראי. כל מבוקשו, שלא יתעללו בו.

כאתונו של בלעם -

וכמונו -

כל מבוקשינו, שלא יתעללו בנו, שלא נסבול יותר מדאי מצרות הגלות. שהקוזאקים לא יחמסו את תרנגולותינו. במקום לבקש שתבא הגאולה, ויאיר האור, ויושפע השפע, ותבא הרווחה, ויורעף העושר, ורוחני וגשמי כאחד!

(והגדת)

וישא בלעם את עיניו (כד, ב)

וברש"י: "וישא את עיניו - ביקש להכניס בהם עין רעה, והרי יש לך שלש מידותיו עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה".

כך שנינו באבות (ה, יט): "עין טובה - מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה - מתלמידיו של בלעם הרשע".

אינני יכול לשכוח ביום שהתקיימה חנוכת הבית בישיבת "בית הלל" בבני ברק, באותו יום ממש התקיימה הנחת אבן הפינה לבנין ישיבת "בית מאיר", כבדו את הרב מפוניבז' זצ"ל לנאום.

הוא נעמד ליד מקום הנחת אבן הפינה וקרא בקול גדול: "תאמינו לי, כאשר אני רואה שנבנות ישיבות נוספות, כאשר אחרים בונים ישיבות - אני שמח עוד יותר מאשר כשאני בונה לבד. ואם תשאלו מה פתאום יותר, הרי "ואהבת לרעך כמוך", ומדוע אני שמח יותר? אסביר לכם: בישיבה שלי יש לי שמחה אבל גם עול כבד של חובות. ומאידך, כאשר אחרים בונים, השמחה שלי גדולה ובלי עול של החובות, כל כך שמח לי בלב... גלייבט מיר - האמינו לי כי אני שמח יותר מבעת בניית הישיבה שלי!"

זו דוגמא של "עין טובה"! ואפשר להאמין לו - לרב מפוניבז'.

(יחי ראובן)

"וירא את ישראל שוכן לשבטיו" (כד, ב)

כשביקש בלעם לקלל את ישראל, "וירא את ישראל שוכן לשבטיו"... (במדבר כד, ב) ואמר: "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (שם ה) על שראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה (רש"י).

מעניין מה היה אומר על בני ברק. חלון מול חלון, סלון מול סלון, בקנין תורה של דיבוק חברים (תנא דבי אליהו זוטא פט"ז).

טוב, בשביל זה יש תריסים, והמהדרין מוסיפים וילונות.

מה תפקידם? ברור: שלא יסתכלו לי לתוך הסלון. אני לא אוהב שמסתכלים לי בצלחת. אז יש לי הפתעה עבורכם. נקרא ברש"י: "ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אוהל חברו" (רש"י במדבר כד, ב) אתם שומעים: לא כדי שלא יסתכלו אלי, אלא כדי שאני לא אסתכל אליהם! כי לא מעניין אותי מה נעשה אצל הזולת, איני רוצה לדעת מה קורה אצלו. אני חי את חיי, יחיה את חייו. איני רוצה למצוא חן בעיניו ולהרשים אותו, ואיני רוצה להשוות עצמי אליו ולקנאות בו. יהי לו אשר לו, ומה לי ולו. אלו חיים מבורכים, ואפילו בלעם לא יכול היה לקללם!

והיום, היום חיים תוך השואות לשני ותחרות עם השני, ואם יש לשני מנה רוצה אני מאתים. הוא עבר לארבע חדרים ואני מחפש וילה. מולו, כמוכן.

בגמרא (חגיגה ט ע"ב) אמרו: "יאה עניותא ליהודאי" יפה עניות לישראל, כי ברזא סומקא לסוסיא חורא" כמו רתמא אדומה לסוס לבן. לא מצאו משל אחר, דוגמא אחרת ליופי והתאמה. כמו פראק לחתן, למשל, או מגבעת לבחור בר מצוה.

ואומרים בשם החזוה מלובלין זצ"ל שרעיון עמוק טמון כאן. אימתי שמים רתמה על סוס, כשמוציאים אותו החוצה. כשמחזירים אותו לאורוה פורקים ממנו את הרתמה! אף העניות יפה לישראל בחוץ, "למה תתראו" (בראשית מב, א), אל תראו עצמכם שבעים, כדי שלא יתקנאו בכם (תענית י ע"ב). "לעולם הוי קבל [במקום חשוך] וקים" (סנהדרין יד ע"ב צב, ע"א)!

והיום, עולם הפוך. חיים על חובות, כדי להתפיות כלפי חוץ! כשיוסף הציג אחיו לפני פרעה, בחר בחלשים שבהם (רש"י בראשית מז, ב) לא ביקש להרשים, להפך.

והיום?! אברך הסייע אותי לאחר שמסרתי שיחה. דוקא בחור נחמד. ופתאום האדים וצפר צפירה מחרידה. "מה קרה" נבהלתי.

"חוצפה שכזו!" סנן "שבעה ושמונה עוקף שמונים ושתים!" אתם כבר מבינים באיזו שנה זה היה.

לי לקח זמן להבין מה אמר. אז איך היה מסתכל על ה"חזון איש" זצ"ל, שעד סוף ימיו הלך עם הכובע של החתונה?!

בליל שבת אנו מקדמים בברכה את המלאכים שלווננו מבית הכנסת (שבת קיט ע"ב). שלום עליכם מלאכי השרת, בואכם לשלום וברכוני לשלום, ומיד: צאתכם לשלום. למה משלחים אתם, למה מגרשים אותם, מדוע לא ישארו? החפץ חיים זצ"ל ענה: שאנו מבקשים מהם שיברכונו. ואם ישארו עמנו, ויעיפו מבט סביב, לא בטוח שמה שהם רואים ימצא חן בעיניהם, שהבית שלנו נראה כמו בית יהודי. שירצו לברכנו בברכת "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל!"

פגשתי באחד, לבוש הדר ופניו קודרות. "מה קרה לך" שאלתי, "למה נפלו פניך". אז, כמה שמח לשאלה! סוף סוף משהו מתעניין, דאגה בלב איש ישיחנה. "מה אתה חושב" אמר, "יש לי כסף לקנות חליפה חדשה? אני בקושי גומר את החודש! ומה לא טוב בחליפה הישנה? נכון, קצת דתה, קצת מרופטת, יצאה מהאופנה, אז מה, אי אפשר ללכת איתה? אבל מה, אני בא בין אנשים, אז בשביל החברה התאמצתי וקניתי חליפה חדשה. ואני מסתובב כבר שעה, ואף אחד לא בא ואמר לי תודה! הרי בשבילם קניתי, ולא מעריכים!"

ונאמר, שזהו שאנו מתודים - גברים כנשים, בת ק' כבת כ', "על חטא שחטאנו לפניך בשקור עיני" פסוק הוא: "יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים" (ישעיה ג, טז) ופרשו בגמרא (שבת סב ע"ב יומא ט ע"ב) שהיו כוחלות עיניהן, ופרש רש"י (ביצה טז ע"א קידושין עג ע"ב) שהיו נותנות כחול סביב עיניהן, ליפותן. נו, טוב. ומה החטא שבדבר? מה האיסור? אין כאן חטא, ויש כאן אבי אבות החטא! לא רק על שקור עיני שבא להדיח לחטא, חלילה, לפעפע כארס של עכנאי. אבל עצם השיקור, ההתייפות, הגינדור, בשביל מה, עבור מה. למשוך תשומת לב, למצוא חן, לקושש הערכה. על מה ולמה, מה עסקך עם אחרים, למה תתחשב בדעתם, האם הם מתחשבים בדעתך. חיה אתה חיך, מלא את מצבריך, גדוש עצמך בתוכן, וההערכה תגיע ממאלה!

ויתכן שזהו שאמרו (בבא בתרא יא ע"א): מעשה במונבו המלך שבזבו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשנות בצורת ונאספו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו: אבותיך גזזו והוסיפו על של אבותם, ואתם מבזבזם? אמר להם: אבותי גזזו למטה, ואני גזזתי למעלה. אבותי גזזו לאחריים ואני גזזתי לעצמי. מהו "גזזו לאחריים"? בפשטות, הכונה לירושיהם אחריהם. ולענייננו: שאחריים יראו, ועיריכו, ויקנאו...

ורבי ירוחם ממיר זצ"ל אמר: בוא וראה, מה בין הנזיר לבין המצורע. במצורע, הן בטומאתו והן בטוהרתו, כתוב: "והובא אל הכהן" (ויקרא יג, ב, ג, ט, יד, ב) במהותו נגרר הוא, נסחף, מובל. ואצל הנזיר נאמר "יביא אותו" (במדבר ו, יג) פרש רש"י: הוא מביא את עצמו. עצמאי הוא, בלתי תלוי! (ועיון במאמרנו שם). נבחר את עצמנו, ונראה באיזה מחנה אנו נמצאים. למי מהם אנו משתייכים!

"עין רעה ויצר הרע ושנאת הבריות, מוציאים את האדם מן העולם" (אבות פ"ב מ"א), וכולם בבלעם. העין הרעה, אחת מתכונותיו ותכונות תלמידיו, היורשים גיהנום בעולם הזה ויורדים לבאר שחת לעולם הבא (אבות פ"ה מ"ט ובתו"ט).

וכתב רבנו יונה (אבות פ"ב מ"א) שמי שאינו שמח בחלקו ועוין את הזולת, "אזיר עולה מן המחשבה ההיא ושוחרף את הדברים שעייין בהם בעינו הרעה" וידועים דברי החזון איש זצ"ל (בבא בתרא לקוטים סימן כא) כי "מסודות הבריאה, כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורמים להרס ולחורבן של עצמים מוצקים". וידוע, שרב צפה בקברים שבבית העלמין ואמר שתשעים ותשעה מתוך מאה מתו בעין הרע (בבא מציעא קז ע"ב).

ובספר "אורות אילים" מצינו סיפור נורא. שר אחד היה לו בן יחיד כבן עשר. יום אחד סרקה אותו אמו והלבישתו בגדים נאים, ושלחה אותו לשחק עם הנערים. היה השר יושב בלשכתו, ושמע את מצולות הנערים. שא עיניו וראה במשחקם, והנער התמיר והנאה המשחק כה יפה נשא חן בעיניו. חשב: אה, אילו בני היה כמוהו - ולא ידע כי בנו הוא...

לאחר מכן פנה לביתו, לאכול. שאל את אשתו: הנער היכן הוא?

אמרה לו: משחק עם הנערים. אמר: קראי לו, ונאכל יחדיו. יצאה לקרוא לו, וראתה התגודדות מבוהלת. פלסה דרך, וראתה את בנה מוטל לארץ, מת, בר מינן...

עינו הרעה של אביו פגעה בו!

הגאון רבי אברהם הורביץ זצ"ל ישב ולמד לפני הסטייפלר זצ"ל, ונכנס אדם לשאול שאלה: לא מכבר נכנסו לגור בדירתם החדשה, ואשתו שמה לב לכך שבכל פעם שהשכנה רואה את ילדיהם ומתפעלת מהם, הם חוזרים הביתה עם כאבי ראש וסחרחורות. היא מטילה בהם עין הרע, האם לעבור דירה? שאל רבי אברהם וחיך: בשביל זה, לעבור דירה? הבחין הסטייפלר בחיכוך, והקפיד: "אם הגמרא קובעת שעין הרע מזיקה, מציאות קיימת היא!" הפטיר רבי אברהם: "מי שאינו מקפיד, אין מקפידים עמו" (פסחים קי ע"א)

והסטייפלר אמר: "לא אמרו כן לגבי עין הרע!" שהרי מזיקה היא גם צומח (בבא מציעא קז ע"א בבא בתרא ב ע"ב) ודומם (פסחים נ ע"ב)!

כמה התפעל בלעם כשראה את ישראל שוכן לשבטיו (במדבר כד, ב) שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, כדי שלא יציץ לתוך אוהל חבירו (רש"י), שיותר יש לאדם להזהר שלא יזיק, משלא יזוק (תוספות בבא קמא כג ע"א)!

כמה זה מנוגד לאורח החיים הראותני והרהבתי של ימינו, להחצנת העושר ולניקור העיניים. ולא מבינים, שיותר משמנקרים עיני הזולת, מנקרים עיני הזולת את נכסיו, חלילה! ואף בדבר מצוה, הרי אמרו שהלוחות הראשונים נשתברו משום שנתנו בפרהסייה ושלטה בהם עין הרע (תנחומא שמות לא).

והגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל (לב חיים סימן פח) כתב, ששליח הציבור לא יהיה גם התוקע, "משום סכנת עין הרע, שרבים יתמהו למה כחו גדול".

וכתב, שהמעשה היה באיזמיר ששליח הצבור היה גם התוקע בראש השנה, ומאותו היום ואילך הלך ונחלש עד שנפטר לבית עולמו, ותלו כולם משום עין הרע.

(והגדת)

בדרך הדרוש

אוי מי יחיה משמו אל. (כד, כג)

איתא בכתבי האר"י ז"ל על הפסוק הזה שאמר בלעם, שציער את עצמו מה שראה שקרה יבוא לתיקון מאחר דיצא ממנו שמואל הרמתי, אבל על עצמו לא ראה תיקון, לכן ציער את עצמו. הרי לך דרמו שמואל בשתי תיבות "משמו אל". ומאחר דהאיר לנו בהקדמותיו נלך באורחותיו. אף אנו נאמר בו מה דקאמר בלעם "אוי מי יחיה משמואל" דמשמע לדעת שמואל ציער עצמו, ודבר זה צריך ביאור. ונקדים מה דאיתא בעשרה מאמרות והוא ידוע לכל בי רב, דעיקר התשובה הוא הידוי, וכתב העשרה מאמרות (חיקור דין א ג) הטעם הוא מודה בקנס, ומודה בקנס הוא פטור. וזה אין לאוקמי אלא אליבא דרב, אבל אליבא דשמואל אינו מועיל הידוי מטעם דמודה בקנס. דאיתא בזה על פסוק עיני ה' המה משוטטים

בכל הארץ, דאית מלאכין משוטטים בכל העולם ורואין מעשה בני אדם, וכשבית דין העליון דן את האדם, המה יעידו ויגידו מעשה בני אדם, נמצא דיש עדות על מעשה בני אדם. ואיתא בגמרא (ב"ב עה, א) מודה בקנס ואחר כך באו עדים רב אמר פטור ושמואל אמר חייב. נמצא דהיודוי מועיל לדעת רב, ואפילו אם האדם חטא כשמתודה הוא קטן שנוגד דמי בלי חטא, אבל לדעת שמואל דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב, אינו מועיל לו היודוי, וחייב מיתה אם חטא. וזהו שאמר בלעם "אוי מי יחיה משמואל". בשלמא לדעת רב יש תקוה בידוי אף על פי שחטא אבל לשמואל אינו מועיל, ואדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אם כן מי יוכל לחיות בלי חטא.

אוי מי יחיה משמו אל. (כד, כג)

בגמ' סנהדרין (צו, ב) "אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד בבבלו כתנאי רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגורתיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב" דהיינו שרב ס"ל כר"א ושמואל ס"ל כר"י שמעמיד עליהם מלך רשע כהמן. וזה מה שאמר בלעם "אוי מי יחיה משמואל" שלשית שמואל מעמיד עליהם מלך רשע כהמן. (שפע חיים - מכתבי תורה מכתב כ' - לימים נוראים) (פניני הר"מ ע מפאנו)